

תקציר

✓ האשראי המצרפי שמעמידות החברות הציבוריות (14 חברות, ראה/י פירוט בהמשך) בענף הסתכם בכ-6 מיליארד ₪, סכום בעל משקל זעיר בסך האשראי למגזר העסקי, וכן בסך האשראי הבנקאי לעסקים הקטנים והבינוניים. יחד עם זאת, האשראי שמעמידות החברות בענף צמח במהירות יחסית בשנים האחרונות, ויש לו תפקיד חשוב בגיוון מקורות האשראי של עסקים קטנים ובינוניים ובהגברת גישתם לאשראי.

✓ סך האשראי שהוקצה למגזר העסקי התכווץ במהלך המחצית הראשונה של 2020, לאור העלייה בסיכון ובאי הודאות והירידה בביקוש לאשראי המשמש לטובת השקעה ריאלית. החל מהמחצית השנייה של שנת 2020 שב האשראי המצרפי לסקטור העסקי לצמוח הודות לירידה מסוימת באי הודאות ולהתאוששות בהיצע האשראי, וכיום, השיפור בסנטימנט בסקטור העסקי והעלייה בפדיון של הסקטור העסקי, שנוצרו בין היתר על רקע הסרת המגבלות על הפעילות הכלכלית, תומכים גם הם בצמיחתו.

✓ מצבם של העסקים הקטנים והבינוניים, שהם הלקוחות העיקריים של החברות בענף, הורע משמעותית עם פרוץ המגיפה. גישתם לאשראי בכלל, ולאשראי חוץ בנקאי בפרט, הייתה מוגבלת, והכנסותיהם נפגעו משמעותית ביחס לעסקים הגדולים. אולם, במהלך המחצית השנייה של 2020 חלה ירידה במגבלה על גישתם של העסקים הקטנים לאשראי, שנמשכת עד היום, ובסיומם שנת 2020 לא ברור שפדיונם של העסקים הקטנים נפגע יותר משל הגדולים. סקר המגמות בעסקים מלמד כי בחלק מהענפים הכלכליים המרכזיים מצבם הכלכלי של העסקים הקטנים השתפר ביחס למצבם ב-2019, ובענפים אחרים מצבם הורע, אך פחות משל העסקים הגדולים.

✓ יתרת האשראי שהעמידו החברות הציבוריות בענף התכווצה בחדות במחצית הראשונה של 2020 עקב הצמצום במקורות המימון של החברות, טיוב תיק הלקוחות, ומעבר של חלק מהלקוחות לנטילת אשראי באמצעות המסלולים שיזם בנק ישראל. להתכווצות זו היו אחראיות בעיקר שתי החברות הגדולות בענף. בדומה למגמה שנרשמה ביתר מקורות האשראי למגזר העסקי, גם האשראי של החברות הציבוריות בענף שב לעלות במחצית השנייה של 2020, ובתום הרביעי הראשון של 2021 הלה כמעט שב לרמתו מדצמבר 2019.

החטיבה לשוקי הון < אגף כלכלה

גילי בן אברהם

Gili.BenAvraham@BankLeumi.co.il

חברות האשראי החוץ בנקאי למגזר העסקי

יולי 2021

רקע

בשנים האחרונות התפתח והתרחב במידה משמעותית ענף נותני האשראי המוסדרים, המעניקים אשראי חוץ בנקאי למגזר העסקי. החברות בענף מעניקות אשראי ושירותים פיננסיים נוספים באמצעות כמה גישות, כשהרווחת שבהן היא מתן אשראי כנגד שיקים דחויים (ישנן שיטות אחרות לבטוחות, כגון ערבויות אישיות, נכסי נדל"ן, ציוד ועוד). האשראי כנגד השיקים ניתן בין אם השיקים נרשמו על ידי הלקוח מקבל האשראי ובין אם נרשמו על ידי צד ג' עבור הלקוח, ונותני השירותים הפיננסיים גובים עמלה על העמדת האשראי הנקבעת על בסיס פרמטרים שונים כגון דירוג מושך השיק, תקופת ההלוואה ועוד. ישנן חברות מסוג זה שגם פועלות מול מנכי משנה, שהן חברות קטנות יותר למתן אשראי, המעבירות אל החברות ממסרים דחויים בהיקפים גבוהים.

בדרך כלל, האשראי מהחברות בענף מוענק לעסקים קטנים ובינוניים, בדגש על הראשונים, ולטווחי זמן קצרים, ומסייע לעסקים אלו בשיפור תזרים המזמנים והגדלת נזילותם. האשראי שמעמידות החברות בענף מגביר את הנגישות של חברות קטנות ובינוניות למימון, משום שגישתן של חברות אלו למקורות מימון כגון הנפקות אג"ח או הלוואות ישירות מהמוסדיים מוגבלת מאוד עד בלתי קיימת, כיוון שעלויות התפעול והגבייה ממספר רב של לקוחות גבוהות ולא משתלמות למשקיעים מוסדיים.

נכון למועד כתיבת שורות אלה ישנן 14 חברות ציבוריות בבורסה לני"ע המשתייכות לתת הענף, אשראי חוץ בנקאי, העוסקות במתן אשראי למגזר העסקי בישראל¹. רובן (12 מתוך 14, להן מיוחסים כ-80% מסך האשראי המצרפי בתום שנת 2020) עוסקות במתן אשראי כנגד ממסרים דחויים, אך לאחרונה נוספו מספר חברות ציבוריות המתמחות בתחום אחד ויחיד והוא המימון ליזמי הנדל"ן. החברות הציבוריות הפועלות בפלח שוק זה² עוסקות בהשלמת הון עצמי ליזמי נדל"ן, כאשר האשראי המועמד על ידן מאופיין בטווחים ארוכים יותר ביחס לחברות הסוחרות בממסרים דחויים. תיק האשראי המצרפי של 14 החברות הציבוריות בענף, הסתכם בתום שנת 2020 בכ-6.4 מיליארד ש"ח³, והוא מהווה חלק מזערי מסך האשראי למגזר העסקי (כ-0.7% בלבד) שעמד על 980 מיליארד ש"ח באותה התקופה, ושיעורו ביחס לסך האשראי הבנקאי לעסקים קטנים וזעירים נמוך יחסית אף הוא (כ-3%). אף על פי כן, תיק האשראי של החברות בענף צמח במהירות בשנים האחרונות, ועל אף שבמהלך שנת הקורונה הוא התכווץ, בסיכום 2020 תיק האשראי היה גבוה בכ-18% ביחס לרמתו בשנת 2018 – לשם ההשוואה, סך האשראי למגזר העסקי מכל המקורות עלה בכ-7% באותה התקופה.

הצמיחה המהירה של האשראי בענף נתמכה על ידי שני גורמים מרכזיים: הראשון, אופי הפעילות של החברות בענף, המתבטא בתהליך העמדת אשראי פשוט יחסית, המערב בירוקרטיה נמוכה וזריזות. ושני, גיבוי שהתקבל מצד הרגולטור במטרה לתמוך בפלח פעילות זה, לגוון את מקורות המימון של המגזר העסקי ובפרט בעבור עסקים קטנים ובינוניים, ולהגביר את התחרות בין נותני האשראי. גיבוי זה התבטא, בין היתר, באסדרה של הענף, הכוללת דרישה להחזקה ברישיון על מנת לעסוק במתן אשראי, כך שכפועל יוצא, רמת האמון בחברות הפועלות בענף התגברה ותדמיתו השתפרה, הן בקרב הלקוחות והן בקרב המממנים. השיפור במיצוב של חברות האשראי החוץ הבנקאי מתבטא, בין השאר, בעלייה בהיקפן של החברות מהענף הנסחרות בבורסה, ובהשקעות של משקיעים מוסדיים בחלק מן החברות הפעילות בענף. העלייה באמון מצד המממנים ושינויים רגולטוריים הובילו להגדלת מקורות המימון של החברות בענף ואף להפחתה של עלויות המימון, כך שחברות האשראי החוץ בנקאי בתורן השכילו להגדיל את האשראי שהן מעניקות למגזר העסקי.

הענף ריכוזי יחסית, אם כי התחרותיות בו גדלה. כך, מבין החברות הציבוריות שלוש החברות הגדולות מחזיקות בכ-54% מתיק האשראי המצרפי, כשהגדולה שבהן ("האחים נאווי") מחזיקה בכ-28% ממנו. עם זאת, חלקן של שלוש החברות הגדולות מצוי בירידה – בשנת 2018 עמד זה על 64%. עיקר הירידה נובעת מן הירידה בגודלו של תיק האשראי של החברה הגדולה בענף. התחרות בין החברות בענף מתמקדת בין השאר במוניטין של החברות ובעמלות הניכיון שהן גובות. הלקוחות המרכזיים של החברות בענף מגיעים מתחומי הבינוי, תשתיות, פיננסיים (מנכי משנה), תעשייה ושירותים.

¹ מלבדן, ישנן 2 חברות נוספות העוסקות באשראי למגזר העסקי בישראל המוגדרות מועמדות למסחר ("בול מסחר" ו"ברקת קפיטל"). 2 חברות הפועלות בתחום מחוץ לישראל וחברה נוספת, "מימון ישיר", המעניקה אשראי צרכני לרכישת רכבים.

² מניף, גמלא הראל והמועמדת ברקת קפיטל.

³ היקף זה מתייחס, כמצוין, רק לאשראי שהעמידו החברות הציבוריות, כך שתיק האשראי המצרפי, הכולל את החברות הפרטיות, גדול מכך, לפי הערכות בעשרות אחוזים.

השיפור בפעילות ובציפיות במגזר העסקי תמכו בעלייה של קצב הגידול של האשראי הכולל למגזר העסקי ברביע הראשון של 2021

התפרצות מגפת הקורונה השפיעה על הקצאת האשראי לחברות בסקטור העסקי, לעיתים בכיוונים מנוגדים. ככלל, ניתן לקבוע כי היצע האשראי לסקטור העסקי הצטמצם מיד עם התפרצות המגפה נוכח העלייה הניכרת בסיכון. ואילו הביקוש לאשראי גדל בחלק מן החברות על רקע הרצון לחזק את הנזילות ולטובת מימון הוצאות השוטפות, שעה שההכנסות והפעילות נפגעו משמעותית, אך מנגד, העלייה במידת אי הודאות פעלה להקטנת הביקוש בקרב העסקים בעיקר לאשראי המשמש לטובת השקעה.

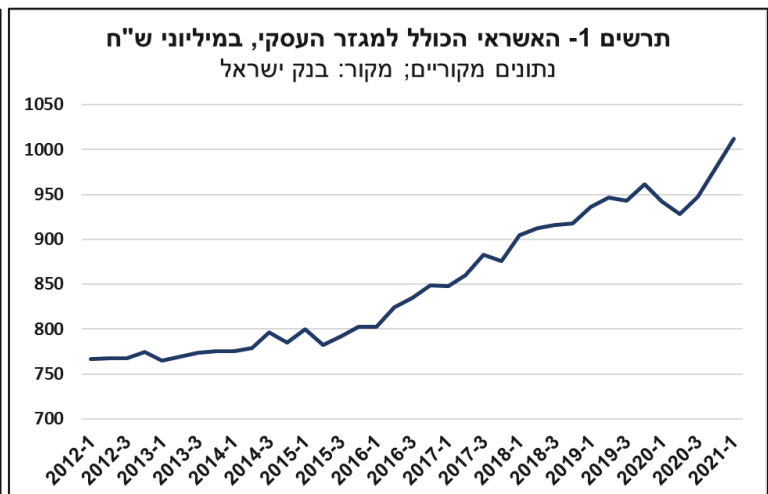
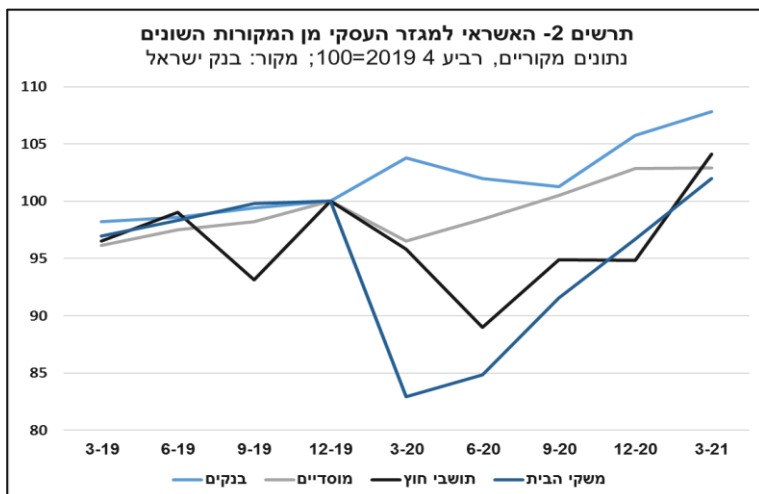
במהלך הרביע הראשון של 2021 נרשמה האצה משמעותית בקצב הגידול של האשראי המצרפי לסקטור העסקי (רביע מול רביע מקביל), לאחר שבשנת 2020 כולה האשראי צמח לכל היותר במתינות (ראה/י תרשים 1). קצב העלייה של סך האשראי למגזר העסקי עמד על כ-7% בתום הרביע הראשון של 2021, זאת לעומת כ-0.3% בממוצע בשנת 2020. חלק מן ההסבר לזינוק בקצב הגידול טמון ב"אפקט בסיס", כלומר ההשוואה להיקף האשראי ברביע המקביל בשנת 2020 שנחלש בעקבות התפרצות הקורונה. סיבה נוספת לעלייה בקצב הגידול נובעת מן השיפור בפעילות הכלכלית במשק ובציפיות החיוביות של החברות בסקטור העסקי.

בחינה של הגידול באשראי לפי מקורות המימון מעלה כי האשראי מכל המקורות עלה בתקופת ההשוואה (רביע ראשון של 2021 ביחס לרביע המקביל). אולם, האשראי שמקורו במשקי הבית ובתושבי חוץ עלה בחדות, בין היתר משום שעם פרוץ הקורונה האשראי ממקורות אלו ירד בחדות (ראה/י תרשים 2). הירידה החדה באשראי למגזר העסקי מתושבי החוץ עם פרוץ המגיפה נגרמה כתוצאה מצמצום של אשראי ספקים והפחתה של הלוואות מגופים פיננסיים זרים, והירידה החדה של האשראי ממשקי הבית מקורה בצמצום האחזקה של אלו באג"ח חברות, בעיקר כתוצאה ממכירה של קרנות נאמנות. לעומת כל אלו, האשראי הבנקאי דווקא עלה בפרוץ הקורונה, כאשר עיקר העלייה נותבה לטובת עסקים גדולים שניצלו מסגרות אשראי. לאחר מכן חלה התמתנות מסוימת באשראי הבנקאי למגזר העסקי, אך בסוף שנת 2020 שב זה לעלות.

על רקע ההתפתחויות הללו חלה נסיגה במגמה שאפיינה את נתחי השוק של המקורות השונים בהקצאת האשראי למגזר העסקי בפרוץ הקורונה. קרי, הנתח של האשראי הבנקאי ירד לכ-48% מסך האשראי למגזר העסקי, אך הוא עדיין גבוה ביחס לטרומ הקורונה (47% בסוף שנת 2019), והנתח של יתר המקורות, כל אחד בנפרד, עלה אך הוא עדיין נמוך קלות ביחס לטרומ הקורונה.

יצוין כי בעיצומה של המגיפה יזם הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל מספר צעדים על מנת למנוע מחנק אשראי במשק, ביניהם ניתן לציין את המנגנון לדחיית הלוואות של חברות במגזר העסקי; הקרנות בערבות המדינה אשר סיפקו ערבות על אשראי לחברות קטנות ומזעריות וחברות בסיכון מוגבר; והלוואות מוניטריות בריבית שלילית למערכת הבנקאית לטובת העמדת אשראי לעסקים קטנים ובינוניים.

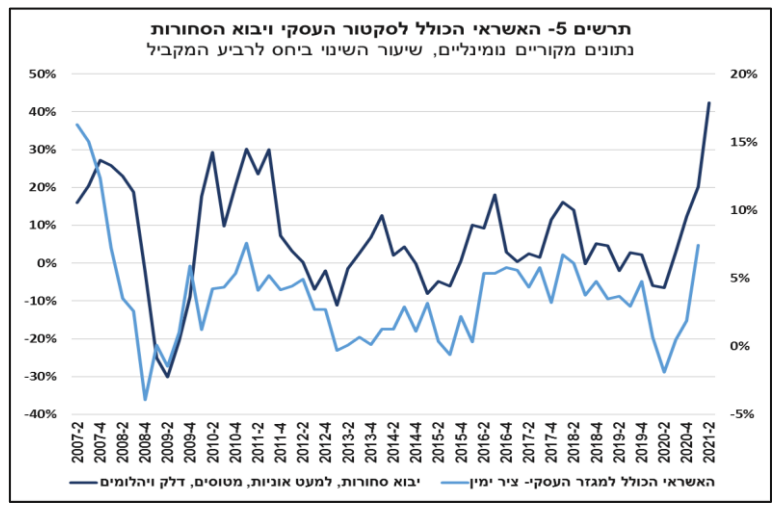
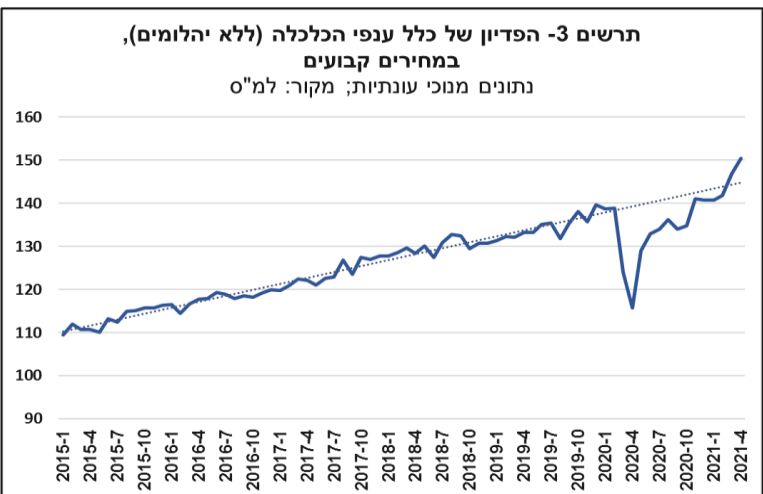
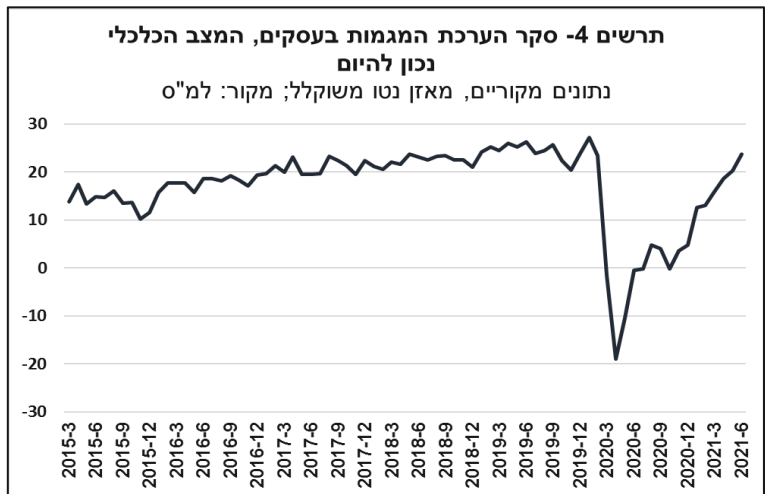
לפי בנק ישראל, נכון לחודש מאי 2021 שיעור ההלוואות למגזר העסקי המצויות בסטטוס של דחייה עמד על 10% מסך החובות של המגזר העסקי שנדחו מתחילת המשבר. שיעור זה גבוה בקרב עסקים גדולים (26%) ובינוניים (10%) ביחס לשיעורם בקרב העסקים הקטנים והזעירים (6%). כמו כן, במסגרת הקרן לעסקים קטנים ובינוניים אושרו הלוואות בסכום המסתכם בכ-23 מיליארדי ₪. ובינוי 2021 הוקצו למערכת הבנקאית הלוואות בסך של 37 מיליארד ₪ על מנת שאלו ינותבו לטובת העמדת אשראי לעסקים קטנים ובינוניים.

כאמור לעיל, העלייה באשראי לסקטור העסקי באה במקביל לשיפור משמעותי בפעילות של הסקטור העסקי ובסנטימנט של החברות. הפדיון של כלל ענפי הכלכלה (ללא יהלומים), במחירים קבועים, התרחב בהדרגה מאז הירידה החדה עם פרוץ המגיפה (ראה/י תרשים 3), ובמהלך החודשים מרץ-אפריל 2021 אף חצה משמעותית את רמת הפדיון שאליה היה צפוי להגיע, בהתבסס על המגמה שנרשמה עד לטרם הקורונה. יחד עם זאת, יודגש כי ישנה שונות משמעותית בין הענפים השונים וכי חודשים אלו התאפיינו בשחרור של "ביקושים עצורים" שהצטברו בתקופת המגיפה.

גם ההערכה הסובייקטיבית של החברות בסקטור העסקי בנוגע למצבן הכלכלי עלתה משמעותית מאז הירידה החדה שחלה עם פרוץ המגיפה (ראה/י תרשים 4). ביוני 2021, שיעור החברות שהצביעו על שיפור במצבם הכלכלי היה גבוה בכ-23 נקודות האחוז משיעור החברות שהצביעו על הרעה במצבן. רמה זו זהה לרמה שנרשמה לפני פרוץ הקורונה, בפברואר 2020.

השיפור בסנטימנט בקרב החברות בסקטור העסקי תומך בביקוש שלהן לאשראי לטובת הרחבת הפעילות, לדוגמה באמצעות השקעה במבנים, מכונות, ציוד וכלי תחבורה. כמו כן, הגידול בפעילות הכלכלית תומך אף הוא בביקוש לאשראי לטובת הצרכים השוטפים של העסקים, למשל לטובת רכישת מוצרים למכירה ותשומות לייצור. על רקע זה, קצב הגידול של האשראי לסקטור העסקי מתואם חיובית עם יבוא הסחורות (למעט אוניות, מטוסים, דלק ויהלומים) לישראל (ראה/י תרשים 5), משום שזה עשוי לשקף הן את הסנטימנט ואת הציפיות של החברות בסקטור העסקי, והן את המגמה בפעילות השוטפת. לפיכך, ובשל העובדה שנתוני סחר החוץ, המתפרסמים במהירות יחסית, מצביעים על זינוק ביבוא הסחורות ברביע השני של 2021, ניתן להעריך כי הגידול בסך האשראי לסקטור העסקי (במונחים שנתיים) יעלה לרמה דו ספרתית ברביע השני של 2021.

מצבם של העסקים הקטנים והבינוניים בעידן הקורונה

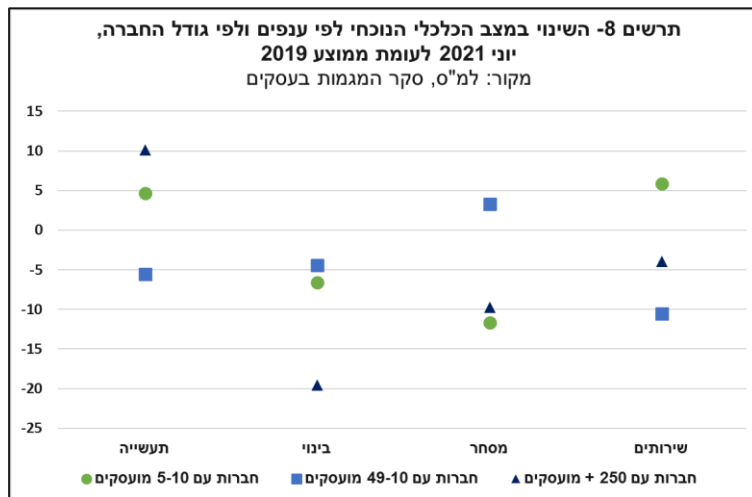
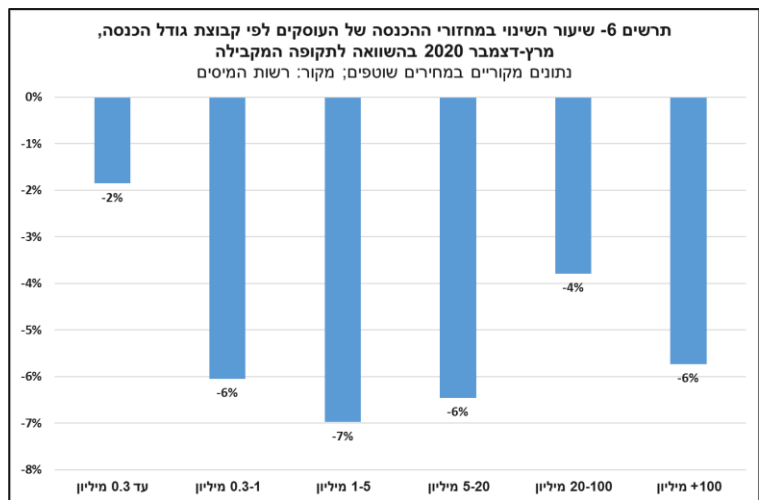
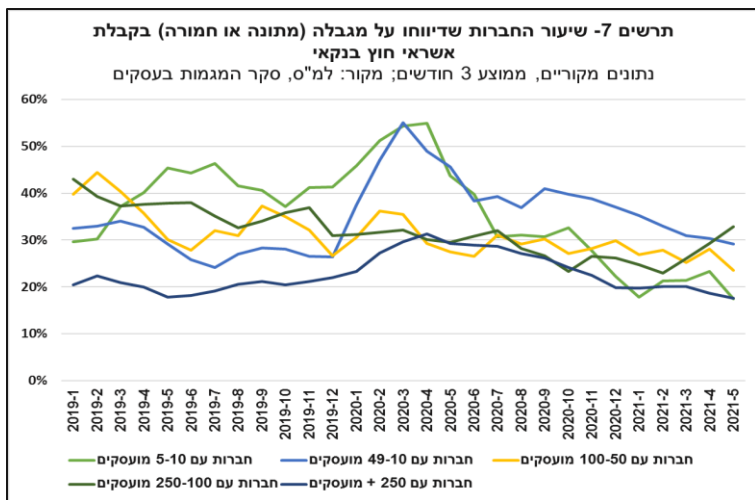
נותני האשראי המוסדרים מתמקדים במתן אשראי לעסקים קטנים ובינוניים, שלרוב גישתם לערוצי מימון אחרים מוגבלת יחסית לעסקים גדולים. מלבד זאת, עסקים אלו נתקלים בקשיים נוספים מפאת גודלם והמשאבים המוגבלים שלהם, כגון התחרות על עובדים איכותיים, עלויות רכישה גבוהות נוכח כוח השוק הקטן ועוד. על כן, חשוב לעמוד על ההבדל בין העסקים הקטנים לכלל הסקטור העסקי כשבוחנים את מדדי הפעילות והסנטימנט בסקטור העסקי.

לפי נתוני רשות המיסים לשנת 2020 כולה, ולא רק לתקופות משנה מסוימות במהלך שנה זו, לא ברור שבסיכום שנה זו לעסקים הגדולים היה יתרון על פני העסקים הקטנים. מבחינת שיעור השינוי של ההכנסות המצרפיות של העסקים בחודשי המגיפה בשנת 2020 כולה, לפי גודל המחזור בשנת 2019, עולה כי דווקא בקרב קבוצת הגודל הקטנה ביותר (הכנסה של עד 300 אלף) חלה ההתכווצות המתונה ביותר בהכנסות בהשוואה לתקופה המקבילה בשנת 2019 (ראה/י תרשים 6). בין יתר קבוצות הגודל אין הבדלים ברורים, למעט ירידה מתונה יחסית בקרב העסקים שהניבו מחזורי הכנסה הנעים בין 20-100 מיליון ₪ ב-2019. על אף האמור לעיל, יודגש כי בחודשים הראשונים להתפרצות מגפת הקורונה, דהיינו מרץ-יוני 2020, הפגיעה במחזורי ההכנסה של העסקים שהניבו עד 5 מיליון ₪ הייתה חריפה יותר משל היתר, אולם, ביתר התקופה, ובפרט בחודשים יולי-אוגוסט, ונובמבר-דצמבר 2020, הפגיעה בהכנסות של העסקים שהניבו מעל 5 מיליון ₪ ב-2019 הייתה גבוהה יותר.

מסקר המגמות בעסקים עולה כי העסקים הקטנים והבינוניים חוו עלייה משמעותית במגבלה לגישה לאשראי חוץ בנקאי עם פרוץ מגפת הקורונה. כפי שניתן לראות בתרשים 7, בקרב החברות המעסיקות 49-5 עובדים נרשם זינוק משמעותי בשיעור החברות שדיווחו על מגבלה מתונה או חמורה בקבלת אשראי חוץ בנקאי. אך כבר עם תחילת המחצית השנייה של שנת 2020 חלה ירידה ניכרת בשיעור החברות המעסיקות 49-5 עובדים שדיווחו על מגבלה זו, וכיום הוא נמוך ביחס לינואר 2020, עובדה העשויה להצביע על כך שכיום אין מגבלת היצע מצד נותני האשראי החוץ הבנקאי. יצוין כי ייתכן כי ההקמה של הקרנות בערבות המדינה, ובפרט הקרן לעסקים קטנים בסיכון מוגבר והקרן לעסקים קטנים ובינוניים במסלול רגיל, לצד צעדים נוספים של בנק ישראל, תרמו לירידה במגבלת הגישה לאשראי (בנקאי וחוץ בנקאי) בקרב העסקים הקטנים.

הסנטימנט של העסקים הקטנים והבינוניים (לפי מספר העובדים), כפי שהוא מתבטא בסקר המגמות בעסקים, מצביע על פערים בינם לבין העסקים הגדולים, אך פערים אלו משתנים בין ענפי הפעילות השונים ולא ניתן להצביע על מגמה חד משמעית. סקר המגמות בעסקים מציג מדי חודש, בין היתר, את מאזן הנטו בנוגע למצב הכלכלי, הנמדד באופן הבא - שיעור החברות המצביעות על כך שמצבן השתפר פחות שיעור החברות שמצביעות על כך שמצבן הורע.

תרשים מס' 8 מציג את השינוי בהערכת המצב הכלכלי של החברות בסקטור העסקי בחודש יוני 21 לעומת הממוצע בשנת 2019, בחלוקה לפי קבוצת גודל ולפי ענפים כלכליים מרכזיים. כפי שניתן ללמוד מהתרשים, בענפי השירותים והתעשייה מצבן הכלכלי של חברות המעסיקות 9-5 עובדים (עסקים קטנים), נכון ליוני 21, השתפר ביחס לטרם הקורונה (ממוצע 2019), ואילו מצבן של חברות המעסיקות 49-10 עובדים הורע באותה התקופה. בענף המסחר, מצבן של חברות המעסיקות 49-10 עובדים (עסקים בינוניים) השתפר ביחס לטרם הקורונה, אך מצבן של החברות המעסיקות 9-5 עובדים הורע. (נוסף על כך, בחלק מהענפים, לדוגמה בענף השירותים והמסחר, השינוי במצבם הכלכלי של העסקים הקטנים או הבינוניים היה טוב יותר משל החברות הגדולות (250 עובדים ומעלה), ובענף הבינוני השינוי במצבם של העסקים הקטנים וגם הבינוניים היה טוב משל העסקים הגדולים. רק בענף התעשייה ההערכות הסובייקטיביות של העסקים הגדולים, ביחס לשגרה בטרם הקורונה, היו טובות משל העסקים הקטנים והבינוניים. כלומר, מסקר המגמות בעסקים עולה תמונה מעורבת המצביעה על כך שמצבם של העסקים הקטנים או הבינוניים השתפר בחלק מענפי הכלכלה המרכזיים ובאחרים מצבם הורע.

יתרת האשראי **הבנקאי** לעסקים הזעירים⁴ ירדה במתינות עם התפשטות מגפת הקורונה ובתום הרביע הראשון של 2020 היא הייתה נמוכה בכ-1.5% בהשוואה לרביע הקודם (ראה/י תרשים 9). לעומת זאת, יתרת האשראי **הבנקאי** לעסקים קטנים עלתה במתינות באותה התקופה, בכ-0.4%. לאחר מכן, הוסיף האשראי הבנקאי לעסקים הקטנים לצמוח, במה שמיחוס בעיקר לתכניות השונות שפרסם בנק ישראל, קרי הלוואות לעסקים קטנים בערבות מדינה והעמדת קווי אשראי לבנקים ריביות שליליות, לטובת העסקים הקטנים. ואילו האשראי לעסקים הזעירים התכווץ משמעותית, בעיקר ברביע האחרון של שנת 2020. כך שבתום הרביע הראשון האשראי הבנקאי לעסקים קטנים היה גבוה בכ-6% בהשוואה לטרומ משבר הקורונה (דצמבר 2019) והאשראי הבנקאי לעסקים זעירים היה נמוך בכ-7%.

יתרת האשראי שהעמידו נותני האשראי המוסדרים⁵ למגזר העסקי ירדה בחדות עם פרוץ הקורונה על רקע הקיטון במקורות המימון של נותני האשראי המוסדרים, וכן בשל טיוב תיק הלקוחות והעלייה בסיכון של חלק מהלקוחות ומהענפים. בנוסף, כפי הנראה חלק מן הלקוחות של החברות הללו פנו לאפיקי אשראי אחרים דוגמת הקרנות בערבות המדינה וכדומה.

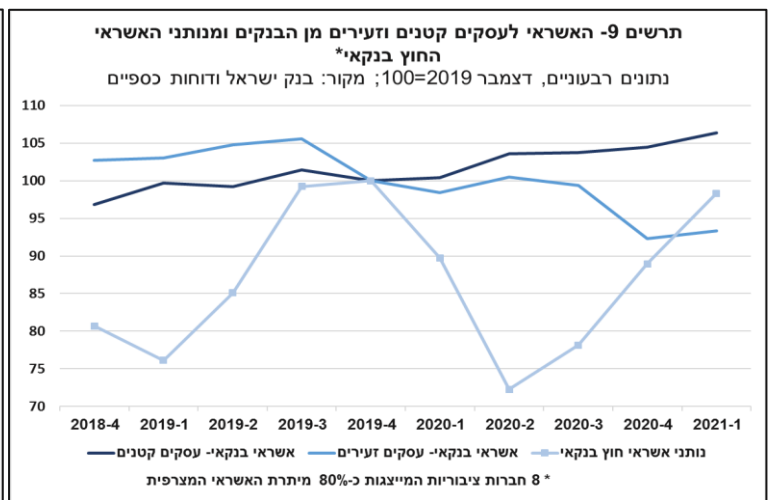
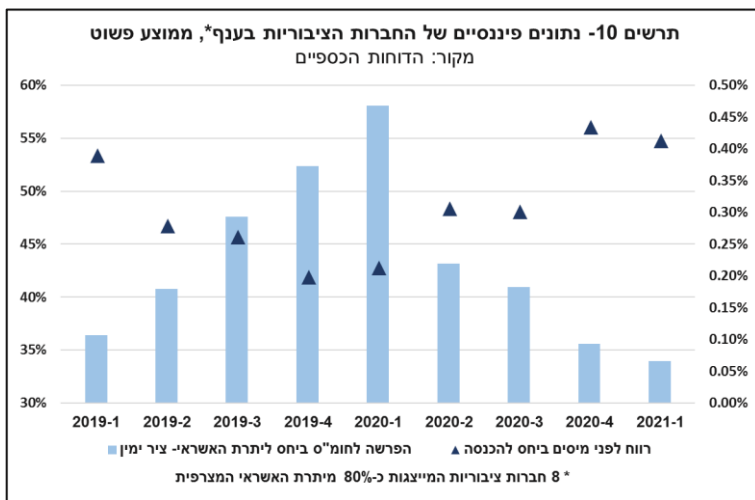
יתרת האשראי שהקצו נותני האשראי המוסדרים ירדה בחדות הן ברביע הראשון והן ברביע השני של 2020, כאשר בתום הרביע השני של 2020 יתרת האשראי המצרפית הייתה נמוכה בכ-28% בהשוואה לטרומ התפשטות מגפת הקורונה (דצמבר 2019). עיקר הירידה ברביע הראשון של 2020 הגיעה מן החברה הגדולה בענף, האחים נאוי, בה יתרת האשראי פחתה בכ-0.5 מיליארד ₪, מתוך ירידה מצרפית של כ-0.56 מיליארד ₪. ברביע השני של 2020 הירידה ביתרת האשראי הייתה רוחבית וכללה את כל 8 החברות הציבוריות שנבחנו, אולם שוב, עיקר הירידה הגיעה מן החברות הגדולות, האחים נאוי ופנינסולה, שיתרת האשראי שלהם פחתה ב-0.8 מיליארד ₪ מתוך ירידה מצרפית בסך כ-1 מיליארד ₪. החל מהרביע ה-3 של 2020 שבה יתרת האשראי המצרפית לצמוח, הן בשל השיקום

⁴ עסקים קטנים מוגדרים כבעלי פעילות בהיקף של 10-50 מיליון ₪ בשנה ועסקים זעירים בעלי פעילות בהיקף של עד 10 מיליון ₪.

⁵ 8 החברות הציבוריות שדיווחו לבורסה בתדירות רבעונית לפחות מאז 2019 - נאוי, פנינסולה, אופל בלאנס, שוהם ביזנס, אס.אר.אקורד, מלרן פרויקטים, אורשי וגיבו. חברות אלו החזיקו יחדיו כ-82% מסך האשראי שהעמידו כל החברות הבורסאיות בתום שנת 2020.

ביכולת לגייס מימון בשוק ההון והן בשל ירידה מסוימת ברמת אי הודאות, שהובילה את החברות בענף להגדיל את האשראי שהן מעמידות מבחירה. בתום הרביע הראשון של 2021 התקרבה יתרת האשראי המצרפית שהעמידו 8 החברות הציבוריות שנבחנו לרמתה בתום שנת 2019.⁶

בעיצומה של המגפה עלה שיעור ההוצאה לחומ"ס ביחס ליתרת האשראי (ממוצע פשוט), על רקע ירידה ביתרת האשראי, לצד עלייה בהפרשה לחומ"ס בשל אי הודאות הרבה שנוצרה במהלך המשבר (ראה/י תרשים 10). שיעור ההוצאה לחומ"ס הגיע לשיאו בתום הרביע הראשון של 2020 והיה גבוה פי 4 ביחס לרביע המקביל שנה קודם לכן. לנוכח זה התכווץ שיעור הרווחיות (רווח לפני מס ביחס להכנסות ממימון) של 8 החברות הציבוריות (ממוצע פשוט) והתקרב לכ-40% בתום הרביע הראשון של 2020. אולם, מאז, הגידול המחודש ביתרת האשראי לצד הירידה בהוצאות לחומ"ס אפשרו את החזרה של המדדים המוזכרים לעיל לרמות הדומות לאלו ששררו בתקופת טרום הקורונה.

לסיכום, האינדיקטורים למצבו של המגזר העסקי מצביעים על תמונה חיובית יחסית בחודשים האחרונים, המתבטאת, בין השאר, בשיפור הסנטימנט בקרב העסקים ושיקום הפדיון המצרפי של ענפי הכלכלה. במבחן התוצאה (הכנסות במחירים שוטפים) לא ניכרה עדיפות לעסקים גדולים על פני עסקים קטנים ובינוניים בסיכום חודשי המגפה בשנת 2020. כמו כן, לאחר חודשיה הראשונים של המגיפה המגבלה על גישתם של העסקים הקטנים והבינוניים לאשראי החוץ בנקאי פחתה משמעותית. ולבסוף, בענפים הכלכליים המרכזיים מצבם של העסקים הקטנים השתפר או לחלופין לפחות לא נפגע יותר מן העסקים הגדולים.

המשמעות העולה מכך, היא כי, כפי הנראה, הסביבה העסקית הנוכחית אינה מעיבה על צמיחת האשראי החוץ הבנקאי למגזר העסקי. אולם, ראוי לציין כי העלייה בהיקף הנדבקים החדשים המורגשת בימים אלו, מגבירה מחדש את אי הודאות ועלולה להעיב מחדש על הביקוש לאשראי בהמשך.

החברות הציבוריות בענף האשראי החוץ בנקאי, בדגש על שתי החברות הגדולות בענף, הפחיתו במידה דרמטית את האשראי החדש עם פרוץ המגפה במהלך המחצית הראשונה של 2020, וחלק מהיחסים הפיננסיים שלהן הידרדרו. החל מהרביע השלישי של 2020 יתרת האשראי המצרפית של החברות הציבוריות שנבחנו שבה למגמת צמיחה וכמעט הדביקה את רמתה בדצמבר 2019, טרום המשבר.

⁶ יצוין כי תיק האשראי של 12 החברות הציבוריות בענף שמדווחות בתדירות רבעונית (דהיינו 8 החברות שנבחנו על ידנו בתוספת 4 החברות החדשות יחסית בבורסה - יונט קרדיט, מיכמן, מניף וגמלא) היה גבוה בכ-4% בתום הרביע הראשון של 2021 בהשוואה לתיק המצרפי בפרוץ המשבר.